

УДК 328.1:00.4.7(477)

С. М. Кулик – кандидат політичних наук, доцент кафедри країнознавства і міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки;
О. С. Кравчук – магістр факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Електронне урядування в Україні та зарубіжний досвід у цій сфері

Роботу виконано на кафедрі країнознавства і міжнародних відносин ВНУ ім. Лесі Українки

Проаналізовано впровадження та розвиток електронного урядування для інтеграції України в європейський простір. Доведено актуальність впровадження інформаційних і комунікаційних технологій, що сприяє інтенсифікації перебігу суспільних та виробничих процесів, функціонуванню сучасного суспільства. Досліджено звіт, який готує Організація Об'єднаних Націй щодо розвитку електронного урядування в країнах світу. Розглянуто такі показники: індекс розвитку електронного урядування, індекс он-лайн-послуг та їх компонентів, індекс телекомунікаційної інфраструктури і її компонентів, індекс участі в електронному урядуванні.

Ключові слова: електронне урядування, е-уряд, електронні послуги.

Кулик С. М., Кравчук О. С. Электронное управление в Украине и зарубежный опыт в этой сфере.

Проанализированы внедрение и развитие электронного управления для интеграции Украины в европейское пространство. Доказана актуальность внедрения информационных и коммуникационных технологий, что способствует интенсификации протекания общественных и производственных процессов, функционированию современного общества. Исследован отчет, который готовит Организация Объединённых Наций по развитию электронного управления в странах мира. Рассматриваются такие показатели: индекс развития электронного управления, индекс он-лайн-услуг и их компонентов, индекс телекоммуникационной инфраструктуры и ее компонентов, индекс участия в электронном управлении.

Ключевые слова: электронное управление, е-правительство, электронные услуги.

Kulyk S., Kravchuk O. E-governance in Ukraine and Foreign Experience in this Area. Analysis of implementation and development of e-government to integrate Ukraine into the European space. Implementation proved the relevance of information and communication technologies that facilitate an intensive production processes and social functioning of modern society. Investigated a report that the United Nations prepares to develop e-government in the world. The report examined the following indices: the index of e-government index on-Lan services and their components, telecommunication infrastructure index and its components, the index of participation in e-governance.

Key words: e-governance, e-government, e-services.

Постановка наукової проблеми та її значення. В умовах сучасного рівня світової глобалізації розвиток інформаційного суспільства в Україні не може відбуватися сепаративно від інших країн. Тому важливим елементом інтеграції України в європейський простір є врахування стандартів її стратегічних партнерів.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Різні аспекти створення й розвитку електронного уряду в Україні знайшли відображення в наукових працях українських дослідників О. Голобуцького, М. Демкової, Д. Дубова, О. Ємельяненко, І. Коліушко, В. Лисицького, О. Нестеренко, А. Сіленко, О. Шевчука та ін.

Вивченням глобалізаційних процесів у запровадженні е-урядування в державі займалися зарубіжні вчені: А. Альберті, Г. Атаманчук, В. Беккерс, Т. Геблер, Д. Кетл, Г. Пітерс й ін.

Мета статті – дослідити електронне урядування як зв'язок органів влади та громадян держави, а **завдання** – охарактеризувати вимоги до впровадження й функціонування електронного урядування та взаємодію з громадянами; проаналізувати правове забезпечення електронного урядування в Україні.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Українське суспільство прагне до створення демократичної моделі політичної комунікації, що ґрунтується на діалозі між керуючими й керованими. А це актуалізує рівноправний обмін достовірними даними про політичні явища й процеси, які пов'язані з фундаментальними правами та свободами особи. Передумовами оптимального розвитку політичної комунікації є індивідуальна воля, суспільна думка, демократична політична культура, незалежність засобів масової інформації.

Електронне урядування стосується внутрішніх інформаційних систем, підтримки управлінсько-адміністративних функцій державних установ, зокрема керування даними й інформацією, ведення електронних записів і потоків інформації [11].

Електронні послуги – це надання в електронній формі урядової інформації щодо програм і напрямів діяльності уряду, формування стратегій задля розв’язання найважливіших суспільних проблем. Електронні послуги характеризуються новими формами громадянської участі та співробітництва між владою й громадянами [3].

Технології е-урядування вже давно використовуються та успішно функціонують у багатьох країнах світу (США, Сингапур, Великобританія, Швеція, Данія, Норвегія, Коста-Ріка, Катар, Об’єднані Арабські Емірати, Латвія, Естонія, Чехія). Наприклад, у США публікуються урядові документи, які відкриті для доступу користувачам інтернету. В Естонії будь-який мешканець республіки може брати участь в управлінні державою: висловити свою думку про поточні процеси в країні, запропонувати поправки до законопроектів тощо. У Великобританії створено чотири рівні «електронної» взаємодії: державні установи з громадянами, громадяни з бізнесом, державні установи з постачальниками та державні установи між собою. Ці рівні взаємодії дуже зручні, вони підвищують інформованість населення; дешевші, ніж купівля певного продукту (наприклад прочитати в інтернеті законопроект дешевше, аніж купити книгу із цим законопроектом, який може бути доповнений чи змінений через певний час і не буде актуальним) та займають мало часу, що сприяє підвищенню демократизації й відкритості суспільства [4].

Електронне урядування у світі розуміють як Е-урядування – це не комп’ютери й веб-сайти, а послуги громадянам та підприємствам. Е-урядування – не імітація наявних управлінських процесів, а їх трансформація. В узагальненому вигляді е-урядування – це використання інформаційно-телекомунікаційних технологій державними органами з метою:

- обміну інформацією з громадянами та підприємствами;
- прискорення й ефективнішого надання державних послуг;
- забезпечення внутрішньої ефективності взаємодії уряду із суспільством;
- зменшення витрат;
- реструктуризації адміністративних процесів.

Ефективність е-урядування визначається трьома рівнозначними складниками: по-перше, можливістю державних органів надавати послуги в електронній формі; по-друге, доступністю до отримання цих послуг і готовністю з боку громадян отримувати послуги в електронній формі.

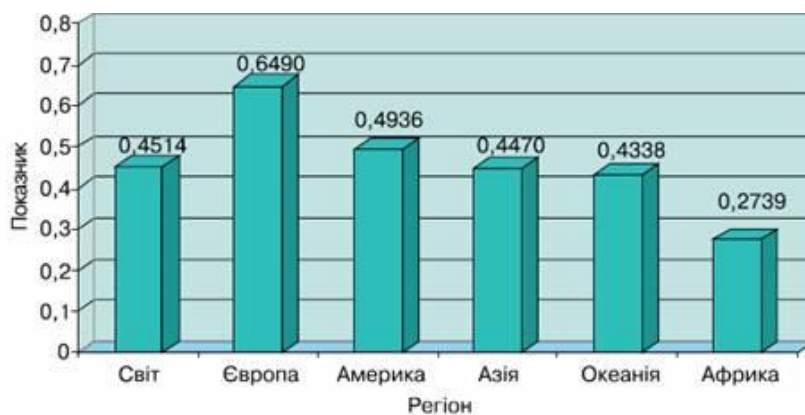

Рис 1. Розподіл показника електронної готовності за регіонами світу

Починаючи з 2001 р., Організація Об’єднаних Націй готує звіт щодо розвитку електронного урядування в країнах світу. Для оцінювання та моніторингу поточного стану впровадження е-урядування, порівняння різних країн використовують показник електронної готовності (e-government Readiness Index), який відображає три зазначені складники. Він охоплює індекс стану веб-ресурсів, насамперед наявності доступного актуального офіційного урядового веб-порталу, веб-сайтів органів державної влади, через які надаються інформаційні й інші послуги в електронному вигляді (The Web Measure Index); індекс стану телекомунікаційної інфраструктури – відносну чисельність користувачів інтернету, кількість персональних комп’ютерів, телефонних ліній тощо (Telecommunication Infrastructure Index); індекс освіти, наукового й культурного рівнів громадян (Human Capital Index).

За цим показником, як свідчать дані ООН, сьогодні перші місця очолюють північні країни Західної Європи, Сполучені Штати Америки, Канада, Австралія (рис. 1). Україна займає п’ятдесяте місце, випереджаючи всі країни СНД [13].

У майбутньому передбачається, що, утвердившись, електронний уряд стане звичайним. Наприклад, у США впровадження нових форм уряду обґрунтовується потребою в прозорій і підконтрольній діяльності органів влади. Наприклад, законодавче забезпечення е-урядування в цій країні зумовило прийняття нових законів: про усунення паперових носіїв документів у державних органах, закон про електронний підпис та ін. [13].

На відміну від провідних країн світу, Україна значно відстає за темпами розвитку та впровадження електронного урядування. У нашій державі головне завдання електронного уряду – підвищення ефективності функціонування уряду звичайного. Це означає вдосконалення механізмів контролю над громадянами у сфері оподаткування, боротьби зі злочинністю тощо. Як свідчить аналіз публікацій українських експертів, у поняття «електронна Україна» насамперед включено органи влади. Тоді як у західних країнах – посилення контролю громадян над урядом (для цього вводять публічні оціночні показники діяльності останнього), в Україні таких програм поки що немає. Зміст системи електронного уряду полягає в тому, щоб оновлена й перевірена інформація про органи влади була доступна всім громадянам [1].

Забезпечення відкритості й прозорості діяльності органів влади, а також залучення громадськості до розробки, прийняття та реалізації державних рішень є одним з основних напрямів діяльності органів державної влади демократичних країн світу.

Вибравши позитивні приклади зі світового досвіду запровадження системи електронного урядування, з упевненістю можемо констатувати її практичні переваги:

- для громадян – одержувати послуги, надані органами й установами; мати доступ до них через інтернет; навчатися протягом життя та брати участь в управлінні державою;
- для бізнесу – мати доступ до державних служб в інтернеті, співпрацювати з державою для сприяння економічному розвитку;
- для державних структур – підвищити свою ефективність; покращити відносини з клієнтами й залучити всіх громадян до політичних дискусій, обговорень, зосередивши свою увагу на стратегічних напрямках [12].

Схематично, перехід до е-урядування має таку послідовність:

- органи влади починають використовувати інтернет;
- надають повну динамічну інформацію з можливістю пошуку за базами даних і службою відповідей на посилення електронною поштою;
- надання органами влади інтерактивних послуг, які дають змогу громадянам, зайшовши на відповідний офіційний веб-сайт, заповнити різноманітні форми, бланки, ставити запитання, призначати зустрічі, шукати роботу тощо;
- можливість отримати адміністративні послуги через інтернет: отримання ліцензій, дозволів, подання податкових декларацій, сплата штрафів, звернення за соціальними пільгами тощо. Це вимагає підвищення безпеки інфраструктури «е-урядування», чого можна, як правило, досягти через застосування електронних підписів і сертифікатів, а також смарт-карт;
- створення спеціальних веб-порталів, які б дозволили громадянам переходити від однієї служби до іншої, без необхідності знову посвідчувати свою особу. Інформація й послуги можуть бути тематично згруповані за життєвими ситуаціями або за конкретними галузями та так надані громадянам. Тоді ж кількість процедур обміну інформацією через інтернет досягне рівня «критичної маси» і вже не веб-сайти будуть представляти бюрократичні структури, а, навпаки, організаційні структури відображатимуть існування в інтернеті публічної служби, орієнтованої на потреби громадян [6].

Щодо рекомендацій Ради Європи, які були прийняті у 2004 р. щодо питань е-урядування, можна навести такі з них щодо впровадження й розвитку електронного урядування в Україні:

1. Переглянути політику впровадження технологій е-урядування, законодавство й практику його застосування в цій сфері.

2. Залучати до співпраці відповідних іноземних та національних експертів для створення спільної стратегії щодо напрямів упровадження й розвитку е-урядування, дотримуючись принципів забезпечення здійснення прав людини, розвитку демократії та верховенства права.

3. Розробити стратегію е-урядування, яка відповідатиме принципам національної організації демократичного врядування й сприятиме позитивному розвитку демократичних процесів [9].

В Україні сформульовано та законодавчо закріплено основні принципи, завдання й стратегічні напрями державної інформаційної політики, сформовано державні інституції відповідної компетенції, ухвалено низку концепцій, програм і планів дій [2]. До них належать Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.», прийнятий із метою вдосконалення державного управління, відносин між державою та громадянами, становлення

електронних форм взаємодії між органами державної влади й органами місцевого самоврядування та фізичними і юридичними особами. У ньому передбачено впровадження механізмів надання органами державної влади та органами місцевого самоврядування юридичним і фізичним особам інформаційних послуг із використанням інтернету, передбачивши відповідні зміни в законодавстві, та визначити статус і перелік обов'язкових електронних послуг, які повинні надавати органи державної влади й органи місцевого самоврядування юридичним і фізичним особам, забезпечити реалізацію принципу «єдиного вікна» й прискорити впровадження ІКТ в аграрному секторі економіки України, надання широкої номенклатури електронних послуг населенню сільської місцевості [8].

Закон України «Про електронний цифровий підпис» зі змінами, внесеними згідно із Законом №879-VI від 15.01.2009 р., визначає правовий статус електронного цифрового підпису та регулює відносини, що виникають при використанні електронного цифрового підпису [7].

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. №2250-р «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» [10], Закон України «Про доступ до публічної інформації», прийнятий у 2011 р., визначають порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що міститься в суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Упровадження електронного обміну даних дає змогу спростити та прискорити документообіг між суб'єктами господарювання, що вплине на конкурентоспроможність вітчизняної економіки, а також прискорить оформлення експортно-імпортних операцій.

Однією з головних умов розвитку демократії, реалізації громадянами конституційних прав на участь в управлінні державою й на вільний доступ до інформації, а також запорукою забезпечення гласності та відкритості в діяльності органів державної влади є вільний доступ громадян до інформації про діяльність владних структур щодо формування й реалізації державної політики в різних сферах суспільного життя, до рішень органів державної влади, до інформації про підготовку та прийняття проектів законів, інших нормативно-правових актів тощо.

Список використаної літератури

1. Васильева Н. А. Философские аспекты мировой политики / Н. А. Васильева / Политико-философский анализ информационных новаций современного цивилизованного развития : в 2-х ч. Ч. 1. – СПб. : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2003. – С. 73.
2. Відкритість і прозорість діяльності головного управління державної служби України / Консультації з громадськістю та залучення громадян до процесу вироблення у сфері державної служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.guds.gov.ua/control/uk/publishext/article?art_id=80057&base_id=36929&cat_id=36929&ctime=1191248148334&showHidden=1.
3. Національна академія державного управління при Президентові України / Електронне урядування (е-урядування) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://egovernment.ucoz.ua/index/shho_take_elektronne_urjaduvannya/0-18.
4. Портал знань / Міжнародні стандарти та зарубіжний досвід впровадження технологій е-урядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.znannya.org/?view=e-government-experience>.
5. Про доступ до публічної інформації (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2939-17>.
6. Про електронне урядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://crimea.e-gov.org.ua/node/13>.
7. Про електронний цифровий підпис : Закон України №852-IV від 22.05.03 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 36. – С. 276.
8. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=537-16>.
9. Рекомендація Ради Європи (2004) з питань е-урядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://egov.at.ua/news/rekomendacija_radi_evropi_2004_z_pitan_e_urjaduvannya/2010-04-24-19.
10. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. № 2250-р Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2250-2010-%F0>.
11. Традиційний та електронний уряд: концептуальні відмінності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://egoverlab.wordpress.com/2011/07/21/difference/>.
12. Урядовий портал єдиний веб-портал органів виконавчої влади України електронне урядування – шлях до ефективності та прозорості державного управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=10220331.
13. Центр адаптації державної служби / Електронне урядування: досвід упровадження в Головдержслужбі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.center.gov.ua/elektronne-uryaduvannya/-elektronne-uryaduvannya-dosvid-uprovadzheniya-v-golovderzhsluzhbi-ukrayini.html>.

Статтю подано до редколегії
26.10.2011 р.